

Äidinkieli ja kirjallisuus, lukutaidon koe 18.9.2020

Koekohtaiset sisältökuvaukset 18.9.2020

Lukutaidon näkövammaisten korvaavan kokeen koekohtaiset sisältökuvaukset löytyvät erillisenä tiedostona Hyvän vastauksen piirteet -osiosta lautakunnan verkkosivuilta.

Alustavat koekohtaiset sisältökuvaukset on tarkoitettu ensisijaisesti tueksi alustavaa arvostelua varten. Suuntaa-antavia koekohtaisia kuvauksia käytetään apuna vain arvioitaessa vastausten sisältöaineiksia. Muut huomioon otettavat piirteet on esitetty kriteeritaulukossa, joka on Ylioppilastutkintolautakunnan antamissa äidinkielen koetta koskeissa määräyksissä.

https://www.ylioppilastutkinto.fi/images/sivuston_tiedostot/Ohjeet/Koekohtaiset/aidinkieli_ja_kirjallisuus_maaraykset.pdf?v=040320

Alustavat koekohtaiset sisältökuvaukset eivät välttämättä kuvaa kaikkia tehtävässä hyväksytyjä sisältöjä. Vastauksessa voi olla muitakin kuin kuvauksessa mainittuja sisältöjä, eikä erinomaisessakaan suorituksessa tarvitse olla kaikkia esille nostettuja havaintoja ja päätelmiä. Arviointi perustuu kriteereissä kuvattuun kokonaisuuteen.

Alustavat koekohtaiset sisältökuvaukset eivät ole osa Ylioppilastutkintolautakunnan yleisissä määräyksissä ja ohjeissa tarkoitettua tietoa siitä, miten arvosteluperusteita on sovellettu yksittäisen kokelaan koesuoritukseen. Alustavat koekohtaiset sisältökuvaukset eivät sido Ylioppilastutkintolautakuntaa lopullisen arvostelun perusteiden laadinnassa.

OSA I: Asia- ja mediatekstit

1. Julkisuuskuvan rakentaminen (30 p.)

Tehtävänannon mukainen vastaus keskittyy analysoimaan *Avaruuden pääkaupunki* -kampanjasta kertovan videon rakentamaa Seinäjoen julkisuuskuvaa eli imagoa. Vastauksessa osoitetaan kampanjan tavoite ja multimodaaliset keinot, joita imagon rakentamisessa on käytetty. Siinä tehdään myös tulkintoja keinojen ja imagon piirteiden yhteyksistä ja luonnehditaan julkisuuskuvan yleisilmettä.

Kriittistä ja kulttuurista lukutapaa osoittaa muun muassa havaintojen ja tulkintojen yhdistäminen tekstilajipiirteisiin. Myös havainnot itseironiasta ja eteläpohjalaisina ominaisuuksina pidettyjen piirteiden käyttämisestä kampanjassa sekä kampanjan tavoitteiden ja keinojen suhteiden arvioinnit osoittavat kriittistä ja kulttuurista lukutaitoa.

Tekstilajiltaan video on mainos – ikään kuin Seinäjoen käyntikortti. Tämä selittää pyrkimystä positiivisen julkisuuskuvan rakentamiseen. Tavoite on muokata Seinäjoen julkisuuskuvaa sellaiseksi, että kaupunki vetäisi puoleensa uusia asukkaita ja yrittäjiä. Teesiksi nouseekin ”Seinäjoki on hyvä paikka asua ja yrittää”. Todisteita erinomaisuudestaan Seinäjoki tarjoaa videollaan, joka kertoo tarinan kaupungin onnistumisesta itsensä brändäyksessä *Avaruuden pääkaupunki*- ja *Taivastelija*-kampanjalla. Koska tavoitteena on markkinoida Seinäjokea, keinot on valittu niin, että niistä rakentuva kuva Seinäjoesta on yksipuolisen myönteinen. Kohderyhmät on otettu huomioon kampanjan painotuksissa: mukana on runsaasti yrittäjyyteen liittyviä sisältöjä ja keinoja, jotka tuovat esille ajatusta, että Seinäjoelle mahtuu uusia ihmisiä, suuria ja rohkeita ajatuksia.

Imagon rakentamisen keinoja ovat **esimerkiksi**

- vertailut muihin (Helsinki, Tukholma, muiden kuntien kampanjat)
- visualisointi, visuaalinen havainnollistaminen (avaruus- ja Seinäjoki-kuvastot)
- kampanjan Seinäjoelle antamien merkitysten selittäminen ja avaaminen
- pohjalaisten stereotyyppien (itsevarmuus, uho, lakeus) kääntäminen myönteiseksi voimavaraksi (rohkeus, tila, avaruus)
- lintuperspektiivin käyttö avaruuden vaikutelman luomisessa
- huumori (leikkittely *avara*- ja *avaruus*-sanoilla ja niihin liittyvillä kuvilla, itseironia)

- liioittelu (ulkomailla heränneen kiinnostuksen määrä)
- iskevä musiikki, nopea kuvarytmi.

Seinäjoki on kampanjan mukaan **esimerkiksi**

- menestyjä, muita parempi
- kokoaan merkittävämpi
- rohkea, itsevarma
- kiinnostava
- kekseliäs
- kehittyvä
- kansainvälinen
- avarakatseinen
- huumorintajuinen
- vauhdikas
- monenlaisia mahdollisuuksia tarjoava.

2. Artikkelin vastakkainasettelut ja puolueettomuus (12 p. + 18 p.)

2.1. (12 p.)

Vastauksessa odotetaan, että kokelas tunnistaa ja nimeää artikkelissa esiintyviä vastakkainasetteluja. Tekstin perusasetelmassa vastakkain on kaksi pohjimmiltaan hyvää, mutta ristiriitaista tavoitetta, joiden toteutumista eri osapuolet ajavat. Kriittistä ja kulttuurista lukutaitoa osoittaa sen huomaaminen, että tekstissä asetetaan vastakkain paitsi konkreettiset osapuolet ja toimijat, myös abstraktimmat asiat, kuten arvot ja ihanteet.

Tekstissä asetetaan vastakkain **esimerkiksi seuraavat osapuolet ja toimijat:**

- luonnonsuojelujärjestöt ja adivaseja puolustavat järjestöt
- Intian hallitus ja kansainväliset järjestöt, kuten YK
- paikalliset luonnonsuojelijat ja kansainväliset toimijat ja järjestöt
- kantaväestö ja vähemmistö

- viranomaiset (oikeuslaitos) ja kansalaiset
- Intian hallitus ja adivasit
- yhteiskunta ja yksilöt
- viranomaiset ja kansalaisjärjestöt
- siirtomaavalta ja paikalliset ihmiset
- tiikerit ja ihmiset.

Vastakkain asetetaan **esimerkiksi seuraavat arvot ja ihanteet:**

- luonnonsuojelu ja ikivanha elämäntapa
- kantaväestön oikeudet ja vähemmistön oikeudet
- eläinten oikeudet ja ihmisten oikeudet
- lainsäädäntö ja käytäntö, maan tapa
- lain noudattaminen ja lain rikkominen (luvatta asuminen)
- valtion oikeudet ja yksilön oikeudet (oikeuslaitos – yksilöt)
- nykyaika ja perinteet.

2.2. (18 p.)

Tehtävässä pyydetään arvioimaan artikkelin puolueettomuutta. Kriittistä ja kulttuurista lukutaitoa osoittavassa vastauksessa tekstin puolueettomuutta arvioidaan suhteessa siinä esiintyviin vastakkainasetteluihin ja tekstilajin konventioihin sekä yleisempiin journalistisiin käytänteisiin. Vastauksessa eritellään ja tulkitaan tekstiä ja otetaan huomioon, että tekstin puolueettomuus ei ole yksiselitteinen ilmiö.

Tekstilajin konventioihin kuuluu, että sanomalehdessä julkaistu teksti tavoittelee journalismin ihanteiden mukaista puolueettomuutta: siinä tuodaan esille erilaisia sinänsä arvokkaita mutta keskenään ristiriitaisia pyrkimyksiä ja niiden perusteluja. Toisaalta kielellisten, tekstuaalisten ja visuaalisten piirteiden analyysi paljastaa, että teksti asettuu vähemmistön puolelle vallanpitäjiä vastaan.

Puolueettomuutta voidaan vastauksessa tarkastella esimerkiksi kiinnittämällä huomiota seuraaviin asioihin:

- Mitä lähteitä tekstissä on käytetty ja miten?
- Kenen tai keiden äänellä ja näkökulmasta asia kerrotaan?
- Miten osapuolia ja heidän toimintaansa kuvataan?

- Korostuvatko jonkun osapuolen näkemykset?
- Mikä on otsikoiden, kuvien ja kuvatekstien rooli suhteessa puolueettomuuteen?

Tekstin analyysissä voidaan havaita esimerkiksi seuraavia **puolueettomuuteen** liittyviä piirteitä:

- Tekstissä asetetaan vastakkain kaksi näkemystä adivasien tilanteesta. Toisen mukaan adivasit tulisi siirtää luonnonsuojelullisista syistä pois asuinalueiltaan, ja toisen mukaan heillä on oikeus asua nykyisillä, heille alun perin kuuluneilla paikoilla.
- Tekstissä annetaan ääni molemmille tahoille.

Puolueellisuutta osoittavat esimerkiksi seuraavat piirteet:

- Siirtoa kannattavien näkemykset tulevat ilmi pääosin niin sanottujen toisen käden lähteiden (raporttien, viranomaislähteiden, mediatekstien) kautta. He jäävät tekstissä etäisiksi, puhuvat vähemmän omalla äänellään.
- Adivaseja puolustavat tahot pääsevät enemmän ja henkilökohtaisemmin ääneen tekstissä. Heidät on pääosin nimetty ja kahta heistä on haastateltu.
- Tekstissä kutsutaan siirtoa *häättämiseksi, maailman suurimmaksi pakkosiirroksi ja kuolemantuomioksi miljoonille*. Ongelman laajuus tuodaan esiin toteamalla, että adivaseja pidetään maailman suurimpana alkuperäiskansana.
- Adivaseja kuvataan tunteisiin vetoavasti: He ovat *erityislaatuista, alkuperäisväestöä, eläneet alueilla sukupolvesta toiseen, joutuneet pakkosiirtojen ja historiallisen sorron kohteeksi*, ovat yksinkertaista ja *lukutaidotonta* kansaa, joita on kohdeltu epäoikeudenmukaisesti. Kuvissa he kalastavat, viljelevät maata, juhlivat eksoottisissa asusteissa ja vaativat oikeuksiaan. Toisaalta heidät esitetään uhreina, toisaalta taas heistä tehdään eksoottisia.
- Siirron kannattajien mukaan adivasien *”vanhanaikaiset” viljelytavat tuhoavat metsiä, he häiritsevät villieläimiä ja asuvat ”luvatta” metsissä*. Lainausmerkkien käyttö voi vihjata siitä, ettei kirjoittaja ole samaa mieltä.
- Siirron kannattajana ja toteuttajana esiintyy Intian valtio ja oikeuslaitos. Niiden toiminnasta annetaan negatiivinen ja tehoton kuva: korkein oikeus määräsi siirrot, lykkäsi määräystään mutta ei aio luopua pakkosiirroista; Intia *epäonnistui lain täytäntöönpanossa, ei ole täyttänyt velvollisuuksiaan*, osavaltiot toimivat hitaasti, ja *korruptoituneet kylävaltuustot* ja viranomaiset eivät ymmärrä, mistä on kyse, eivätkä halua käsitellä hakemuksia. Myös kansainväliset järjestöt kritisoivat voimakkaasti valtiota.

Osa II: Kaunokirjalliset ja muut fiktiiviset tekstit

3. Sankaruus novellissa (30 p.)

Tehtävässä pyydetään analysoimaan ja tulkitsemaan novellissa esitettyä kuvaa sankaruudesta. Havaintoja ja päätelmiä tehdään siitä, millaisena sankaruus tekstissä esitetään, sekä siitä, millaisiin yhteyksiin se liitetään etenkin suhteessa mieheyteen ja isyyteen. Tehtävässä arvioidaan kokelaan kykyä tunnistaa tekstin välittämiä eritasoisia merkityksiä, esimerkiksi konkreettisia sankarin ja sankaruuden piirteitä, miehen elämänihanteiden ja arvomaailman kehitystä sekä isyyden ja sankaruuden osin ristiriitaista suhdetta. Kriittistä ja kulttuurista lukutaitoa arvioidaan myös siitä näkökulmasta, miten kokelas tunnistaa ja arvioi tekstin kytkentöjä esimerkiksi populaari- ja muuhun kulttuuriin sekä erilaisiin kulttuurisiin odotuksiin ja ihanteisiin.

Sankaruutta tarkastellaan novellissa koko ajan suhteessa mieheyteen:

Novellin nimi

- Sankaruus nostetaan tekstin keskeiseksi aiheeksi, ja se liitetään isiin. Novellin nimi myös liittää sankaruuden isiin. Nimen voi kuitenkin nähdä kaksitulkintaisena: se joko samastaa tai erottaa isät ja sankarit.

Novellin alku

- Sankaruus liitetään intertekstuaalisesti poikien suosimaan populaarikulttuuriin, kuten tunnettuihin ylimaskuliinisiin supersankareihin (Tarzan, Teräsmies), vakoojiin (James Bond) ja dekkareihin (Philip Marlowe) sekä vähemmän maskuliinisiin sankareihin (Asterix ja Obelix, Tintti) ja suomalaiseen kuvastoon (Väinämöinen, Turhapuro).
- Alun supersankarit keskittyvät miehiseen toimintaan lastensa sijaan, ja muut populaarisankarit taas eivät ole isiä.

Novellin keskikohta

- Esimerkit tuottavat kuvan, jonka mukaan isyys on liian arkista ollakseen sankarillista (Nuuskamuikkunen versus Muumipappa).
- Sankaruus kiinnitetään miehiseen fantasiaan ylivoimaisesta maskuliinisuudesta, jonka varaan miehet perustavat sukupuoli-identiteettinsä osittain naisten tukemana.
- Sankaruus on miehelle jotain, mitä jatkuvasti tavoitellaan mutta mikä ei koskaan toteudu.

Novellin loppu

- Sankaruudeksi riittää pelkkä arjen ylittäminen siten, että mies ei uhraa elämäänsä oravanpyörässä (leipätyössä, perherutiineissa): esimerkiksi rentun ”uhrisankaruus”.
- Vanhemmiten mies pääsee yli sankarifantasiasta ja kokee elämästä tai arjesta selviämisen itsessään riittäväksi sankariteoksi.

Tulkinnasta

Koko novellin kaaren voi tulkita esimerkiksi miehen kasvukertomukseksi poika-aikojen epärealistisesta sankarimaskuliinisuuden unelmoinnista aikuisen miehen kokemusperäiseen ”arjen sankaruuteen”. Käännepäivästä todellisuuden ja sankarimaailman raja rikotaan (Siwan kassalla) ja miehen maailmankuva järkkyy.

Tekstin yksilöteistä tapaa liittää mieheys ja sankaruus toisiinsa voi kritisoida. Toisaalta tekstin tyyli ja sisältö korostavat siinä määrin stereotyyppistä miehen mallia, että tekstiä voi lukea myös miehisen sankaruuden ironisena käsittelynä.

4. Musiikkivideon keinot (12 p. + 18 p.)

4.1. (12 p.)

Vastauksessa pitää eritellä Mariskan kirjoittaman sanoituksen äänteellisiä ja muita rakenteellisia ominaisuuksia runoanalyysin keskeisiä käsitteitä käyttäen ja esimerkkejä antaen. Sanoituksessa on monia perinteisistä runoista tuttuja rakenteita, ja sanoituksen liittäminen lyriikan traditioon osoittaa kulttuurista lukutaitoa.

Sanoituksen rakenteellisia ominaisuuksia ovat **esimerkiksi**

- sanoituksen nimi, säkeistö- ja säerakenne
- toisto: sanatoisto ja lausemuodon toisto (*Kerro rakkauteni, kerro kuinka ikävöin / Kerro, häntä ootan yhä vaan; samaa ilmaa–sama maa*), laululyriikalle ominainen kertosaakeistö
- runsaasti sointuisuutta tuovia äännetason rakenteita: alkusoinnut (*leiki hetki hänen hiuksillaan*), loppusoinnut (*nukkumaan–oottamaan; poskegin–ihollain*), sisäsointu (*toivoo voit*), puolisointu (*hän–lentävän*)

- paljon pehmeää tunnelmaa luovia pitkiä vokaaleja ja diftongeja (*Tyy^yni oli eilen yö*), tuulelle osoitetussa käskyssä kuitenkin toiston ohella painokkaaksi tekeviä konsonantteja: *Kerro rakkauteni, kerro kuinka ikävöin*)
- rytmi
- runon henkilöt: runon minä eli runon puhuja; runon sinä (tuuli, jolle kohdistetaan avunpyyntö); hän eli murunen, jota minä kaipaa, esiintyy myös unenomaisena tuulen tuomana hahmona; nimeämättä jäävät ihmiset, joilta saatu tieto tähdelennon merkityksestä
- puhetilanne (monologi) ja tarina, jossa on avoin loppu.

4.2. (18 p.)

Käsitteellä *romantiikka* tarkoitetaan tehtävänannossa tunteeseen ja mielikuvitukseen vetoavaa tyylikautta, joka ilmeni eri taiteenaloilla erityisesti 1700- ja 1800-luvulla. Vastaaminen edellyttää tietoa romantiikan kauden teoksille tyypillisistä piirteistä ja kriittinen ja kulttuurinen lukutaito paljastuu huomioissa, miten nämä piirteet ilmenevät *Missä muruseni on* -sanoituksessa ja kappaleeseen tehdyn videon kuvakerronnassa.

Keskeisiä sisältöjä

Sanoituksesta ja videosta tulee esille samoja romantiikan piirteitä, joskin video tuo mukaan runsaasti goottilaisen romantiikan (kauhuromantiikan) kuvastoa.

Aineistosta voi nostaa esille **esimerkiksi** seuraavia romantiikan tyyllilajipiirteitä:

- ihmisen luontosuhteen korostuminen: naisen sulautuminen luontoon kuvakerronnassa; meren ja naisen tunteiden vellonnan vastaavuus; ilma ja maa henkilöiden yhdistäjinä sanoituksessa ja kuvakerronnassa; luonnon kokeminen elolliseksi (personifikaatiot, joissa tuuli henkäisee, leikkii ja kertoo)
- yksilön tunteiden (rakkaus, kaipuu, alakulo) korostuminen sekä sanoituksessa että kuvakerronnassa; videossa tunteita korostetaan myös voimakkaalla tumman ja vaalean valon vastakkaisasettelulla
- maailman kokeminen aistien kautta (runsaasti näkö- ja tuntoaistimusten kuvailua)
- lapsen onnellisen olotilan arvostaminen (*Vaan tiesin, että voin / Niin kuin pieni lapsi nukahtaa*)
- tapahtuma-aika yö; unenomaisuuden ja tummien sävyjen runsaus kuvakerronnassa

- yhteyksiä keskiaikaan ja vampyyrimytologiaan (naisen goottisävyinen ulkomuoto, esimerkiksi kuulakas iho, liehuvat mustat vaatteet; naisen keinuva, eroottissävytteinen liikekieli)
- mystiset ainekset (videon lopussa veteen katsominen yhdistyy ennustamiseen tai noituuteen; sanoituksessa tähdenlennon ja toivomuksen yhdistäminen taikauskoa, manaamista tuulen nostattaminen pyynnöllä, tuulen muuttuminen rakastetun hyväilyksi mystiikka).

Tulkinnasta

Tehtävänanto edellyttää, että vastauksessa on päätelmiä ja tulkintoja romantiikan kauden piirteiden vaikutuksista videon tunnelmaan tai teemaan. Keskeinen elementti on sanoituksen ja kuvakerronnan rakentama öinen tarina, jossa korostuu mystisyys. Mahdolliset tulkinnat liittyvät romantiikan tyylilajipiirteet esimerkiksi pohdintoihin siitä, kuka tai mikä sanoituksen ”muruseni” on ja mikä on naisen eroottissävyyisen noitamaisuuden ja luontoon sulautumisen merkitys.